

Lovforslag nr. L 117. Fremsat den 22. november 1988 af Pia Gjellerup (S), Dorte Bennedsen (S), Ole Espersen (S), Torben Lund (S), Carsten Andersen (SF), Leif Hermann (SF), Ingerlise Koefoed (SF) og Ebba Strange (SF)

Forslag

til

Lov om registreret partnerskab

§ 1. To personer af samme køn kan lade deres partnerskab registrere.

Registrering

§ 2. Ægteskabslovens kapitel 1 og § 12 og § 13, stk. 1 og stk. 2, 1. pkt., finder tilsvarende anvendelse på registrering af partnerskab, jf. dog stk. 2.

Stk. 2. Registrering af partnerskab kan kun ske, hvis begge parter eller en af dem har bopæl her i landet.

Stk. 3. Regler om fremgangsmåden ved registrering af partnerskab, herunder prøvelse af, om betingelserne for registrering er opfyldt, fastsættes af justitsministeren.

Retsvirkninger

§ 3. Registrering af partnerskab har med den i § 4 anførte undtagelse samme retsvirkninger som indgåelse af ægteskab.

§ 4. Adoptionslovens regler om ægtefæller finder ikke anvendelse på det registrerede partnerskab.

Opløsning

§ 5. Ægteskabslovens kapitel 3, 4 og 5 finder tilsvarende anvendelse på opløsning af et registreret partnerskab, jf. dog stk. 2.

Stk. 2. Ægteskabslovens § 43, stk. 1, 2. pkt., og § 46 anvendes ikke ved opløsning af et registreret partnerskab.

Stk. 3. Uanset retsplejelovens § 448 c kan registrerede partnerskaber altid opløses her i landet.

Stk. 4. Regler om fremgangsmåden ved opløsning af registreret partnerskab fastsættes af justitsministeren.

Ikrafttrædelsesbestemmelser m.v.

§ 6. Loven træder i kraft den 1. juli 1989.

§ 7. Loven gælder ikke for Færøerne og Grønland, men kan ved kongelig anordning helt eller delvis sættes i kraft for disse landsdele med de afvigelser, som de særlige færøske og grønlandske forhold tilsiger.

Bemærkninger til lovforslaget

1. Indledning

Folketinget har i de seneste år ført en række debatter og truffet en række beslutninger af betydning for bøsser og lesbiske. Trods uenighed om enkelte beslutninger har debatterne afsløret en positiv holdning til samfundsmæssig ligestilling af bøsser og lesbiske, der rækker langt ud over de partier, som har båret de enkelte beslutnings- og lovforslag igennem.

Der er ingen tvivl om, at denne politiske velvilje også afspejler den aktuelle holdning i befolkningen. Det accepteres i stigende grad, at bøsser og lesbiske lever et liv i overensstemmelse med deres eget valg, og at forhold mellem to personer af samme køn i nøjagtigt samme omfang som forhold mellem to personer af forskelligt køn bygger på kærlighed, gensidig ansvarlighed og solidaritet.

Eller som stifteren af Landsforeningen for bøsser og lesbiske, Axel Axgil, skriver i bogen »Homofile kampår«:

»Vi homoseksuelle følte os ikke hverken syge eller kriminelle. Vi betragtede os som mennesker, der af en eller anden grund fra naturens side var skabt anderledes, men vi fandt, at vores form for kærlighedsliv kunne være lige så smuk og fuld af følelser som hos de såkaldt »normale« mennesker.«

Forud for den generelt ændrede holdning til bøssers og lesbiskes samliv er imidlertid gået en århundredlang udvikling, startende med at straffelovskommissionen af 1905 i sin betænkning af 1912 foreslog en betydelig liberalisering i forhold til gældende lovgivning, og at denne liberalisering – efter flere forsøg – gennemførtes i straffeloven af 15. april 1930.

Med datidens målestok betragtedes det som en betydelig landvinding, da justitsminister C. Th. Zahle i forbindelse med forslaget udtalte, at »når betaling ikke ydes, og når der ikke finder misbrug sted af unge mennesker, må forholdet siges ikke at vedkomme de retshåndhævende myndigheder«.

Disse udtalelser markerede den politiske beslutningstagers accept af forhold mellem to personer af samme køn. Bøsser og lesbiske betragtede dem som et væsentligt fremskridt, fordi de indebar, at forfølgelse på grund af homoseksualitet ikke måtte ske.

Men en egentlig ligestilling af forhold mellem to personer af samme køn og to personer af forskelligt køn var dog på ingen måde på tale. Dels var der hverken i befolkningen eller hos politikerne nogen forståelse herfor, og dels betragtede de fleste bøsser og lesbiske sådanne ideer som urealistiske, så længe de havde nok at gøre med at afværge forfølgelse og diskrimination. Kun i mere visionære øjeblikke diskuteredes egentlig ligestilling.

Dertil kom, at den daværende justitsministers holdning næppe var i overensstemmelse med befolkningens og de udøvende myndigheders syn på sagen. Med baggrund i en tvivlsom dom fra 1936 fortolkedes begrebet »betaling« som enhver materiel gestus, rækkende fra restaurationsbesøg til en cigaret. Formentlig i modstrid med justitsminister Zahles intentioner skete der derfor en omfattende forfølgelse af bøsser og lesbiske frem til slutningen af 60'erne, hvor især folketingsmedlem Else Merete Ross samt justitsministrene K. Axel Nielsen og Knud Thestrup huskes for initiativer, der dæmmede op for den uværdige behandling af bøsser og lesbiske.

Siden da er der både i befolkningen og blandt de politiske beslutningstagere på tværs af partiskel sket en ganske betydelig holdningsændring, som gør det aktuelt at tage yderligere lovgivningsmæssige initiativer for at ligestille forhold mellem to personer af samme køn med forhold mellem to personer af forskelligt køn.

Holdningsændringen er allerede markeret ved flere lejligheder:

1. I 1984 vedtog Folketinget at nedsætte en kommission til at belyse bøssers og lesbiskes livsforhold i samfundet.
2. I 1986 vedtog Folketinget en arveafgiftsmæssig ligestilling mellem to personer af samme køn og ægtefæller.
3. I 1987 vedtog Folketinget at udvide den eksisterende antidiskriminationslovgivning til også at omfatte bl.a. bøsser og lesbiske.

Dertil kommer, at den daværende indenrigsminister, Knud Enggaard, og Folketingets Kommunaludvalg i begyndelsen af 1987 vakte betydelig international opmærksomhed ved at besøge den hollandske or-

ganisation for bøsser og lesbiske i forbindelse med en studietur om bekæmpelse af sygdommen AIDS, og at den danske organisation, Landsforeningen for bøsser og lesbiske, i stigende grad har høstet anerkendelse, bl.a. som samarbejdspartner i den danske AIDS-bekæmpelse.

Den ovennævnte Kommission til belysning af homoseksuelles situation i samfundet afgav i januar 1988 betænkning (nr. 1127/1988). Samtidig hermed fremsatte Socialdemokratiet, Socialistisk Folkeparti, og Det Radikale Venstre forslag i Folketinget til lov om registreret partnerskab (L 182, se Folketingstidende 1987-88, 1. samling, forhandlingerne sp. 5285 og 8355 samt tillæg A sp. 3541).

Nærværende lovforslag, der på nær ikrafttrædelsesbestemmelsen er identisk med det i sidste folketingsår fremsatte forslag, bygger i det væsentlige på det forslag og de vurderinger, som det store mindretal i kommissionen har fremført om emnet registreret partnerskab.

2. Lovforslagets formål

Ud over det indlysende behov for ligestilling mellem to ligeværdige samlivsformer, som er aktualiseret gennem en årelang udvikling, er der flere andre formål med lovforslaget.

1. En samfundsmæssig accept af forhold mellem to personer af samme køn udtrykt gennem egentlig lovgivning vil sikre partnerne i et sådant forhold de samme retsgarantier, de samme rettigheder og de samme pligter, som gælder mellem ægtefæller.

2. En partnerskabsinstitution vil sikre bedre muligheder for, at bøsser og lesbiske kan leve et liv i overensstemmelse med deres egne ønsker og egne valg. Dette er ikke mindst af betydning for unge mennesker, for hvem det erfaringsmæssigt er en svær og langvarig proces at træffe et valg i overensstemmelse med deres følelse og behov, når de tillige skal inddrage irrationelle forhold som bl.a. samfundets og omgivelsernes reaktion i deres overvejelser.

3. En formel anerkendelse gennem eksplicit lovgivning vil forbedre mulighederne for længerevarende og faste samlivsforhold mellem to personer af samme køn, idet eksistensen eller blot følelsen af en negativ reaktion fra omgivelsernes side erfaringsmæssigt påvirker holdbarheden af det faste forhold i negativ retning.

4. Partnerskabsinstitutionen er en forudsætning for at sikre to personer af samme køn i et fast parforhold samme rettigheder som ægtefæller i forhold til anden lovgivning, f.eks. bolig-, pensions- og udlændingelovgivningen, og dermed hindre en række menneskeligt belastende situationer.

5. Muligheden for, at to personer af samme køn kan vælge at indgå et formaliseret partnerskab, indebærer, at de på linje med to personer af forskelligt køn får to valgmuligheder: den formaliserede og den ikke-formaliserede.

Derimod udspringer lovforslaget ikke af den alvorlige situation omkring sygdommen AIDS, om end den dog har aktualiseret gennemførelsen af det. Også uden forekomsten af denne sygdom ville vedtagelsen af en partnerskabsinstitution være relevant.

Men det kan naturligvis ikke nægtes, at sygdommen har givet anledning til en sådan fokusering på bøssers samlede livssituation, at bl.a. overlæge Henrik Zoffmann ved flere lejligheder har givet udtryk for, at bedre livsvilkår, ændret holdning og mindre pres på det faste parforhold mellem to personer af samme køn vil kunne nedbringe antallet af tilfældige parforhold mellem bøsser og dermed bidrage til bekæmpelse af smittespredningen.

Det er forslagsstillernes opfattelse, at denne vurdering er korrekt, men i betragtning af de øvrige tungtvejende – og tidsuafhængige – argumenter for forslaget kan den kun opfattes som en positiv ekstragevinst ved en gennemførelse af det.

3. Internationale perspektiver

Danmark har i forvejen et godt ry blandt bøsser og lesbiske i udlandet. Trods vanskeligheder er Danmark et af de få lande i verden, hvor det er muligt for bøsser og lesbiske at leve en menneskeværdig tilværelse.

Det antages, formentlig med rette, at et så markant kvalitativt fremskridt for alle bøsser og lesbiske som vedtagelse af en egentlig partnerskabsinstitution med rettigheder og pligter på nuværende tidspunkt næppe vil kunne gennemføres i andre lande end Danmark.

Over store dele af verden vil Folketingets behandling af nærværende lovforslag derfor blive betragtet med stor interesse, idet Danmark med en vedtagelse heraf som det første land vil tage første skridt i en – i hvert fald i Vesteuropa – uafvendelig udvikling.

I forbindelse med den årlige konference i ILGA (International Lesbian and Gay Association), som i 1986 fandt sted i Danmark, udtrykte mange udenlandske delegerede håb om, at Folketinget ville vedtage partnerskabsforslag, idet det ville forbedre vilkårene for deres arbejde, ikke blot med henblik på at opnå tilsvarende bestemmelser, men også med henblik på at opnå rettigheder, som man i Danmark i mange år har opfattet som selvfølgelig menneskerettigheder. Der er således fortsat en række lande, også i Europa, hvor homoseksualitet end ikke er tilladt, eller hvor der er lovhjæmmet til diskrimination på grund af homoseksualitet.

Det er forslagsstillernes opfattelse, at vedtagelse af nærværende lovforslag i kraft af eksemplets magt vil påvirke arbejdet for bøssers og lesbiskes menneskerettigheder i mange lande over hele verden.

4. Hovedindhold

Almindelige bemærkninger

Lovforslaget indebærer, at samtlige ægteskabets retsvirkninger overføres til det registrerede partnerskab, bortset fra de undtagelser, der er angivet i lovforslaget og fremgår af dets bemærkninger.

Forslagsstillerne har valgt at anvende betegnelsen »registreret partnerskab«, hvilket dels er begrundet i, at betegnelsen findes velegnet, når der samtidig lægges vægt på en kort benævnelse, dels i, at Landsforeningen for bøsser og lesbiske i en årrække har anvendt denne betegnelse for en registreringsordning for homoseksuelle par, hvorfor betegnelsen må antages i forvejen at være kendt, i hvert fald iblandt homoseksuelle.

Indgåelse af registreret partnerskab er ikke forbeholdt homoseksuelle, idet en betingelse herom ville forudsætte en definition af, hvad et homoseksuelt forhold nærmere indebærer. En sådan definition er formentlig ikke mulig og ej heller ønskelig. Personer af samme køn uden seksuelle relationer til hinanden, som opfylder de betingelser, der i øvrigt stilles til indgåelse af registreret partnerskab, vil således være omfattede af lovforslaget.

Lovforslaget indeholder ikke et krav om samliv mellem de personer, der ønsker at blive registreret. Ægteskabsloven opstiller heller ikke krav om, at ægtefæller hverken før eller under ægteskabet lever sammen.

Forslagsstillerne er opmærksom på, at der i den række af bestemmelser i ægteskabslovgivningen, som finder tilsvarende anvendelse på det registrerede partnerskab, anvendes udtryk som »mand«, »hustru« og lignende. Som eksempler kan nævnes §§ 1, 11 og 26 i lov om ægteskabets retsvirkninger. Forslagsstillerne finder det ikke nødvendigt at ændre ordlyden i alle sådanne bestemmelser, men finder, at problemet kan løses ved analogislutninger eller ved en formålsfortolkning af de pågældende bestemmelser.

Derimod vil det være nødvendigt at ændre de bestemmelser i ægteskabslovgivningen, hvori der stilles betingelser vedrørende et tidligere ægteskab, jf. det samtidig hermed fremsatte forslag til lov om ændring af ægteskabsloven, arveloven, straffeloven og lov om afgift af arv og gave. (Ændringer som følge af indførelse af registreret partnerskab), L 118.

Bemærkninger til lovforslagets enkelte bestemmelser

Til § 1

Det fastslås, at det kun er to personer af samme køn, der kan indgå registreret partnerskab. Som nævnt under de almindelige bemærkninger stilles der ikke krav om, at de to personer har et seksuelt forhold til hinanden eller blot bor sammen. På den anden side følger det af bestemmelsen, at registreret partnerskab alene vedrører parforhold. En gruppe af personer, f.eks. deltagerne i et kollektiv, kan således ikke benytte ordningen til at indføre f.eks. indbyrdes legal arveret. Der stilles tillige yderligere betingelser til de to personer, idet de begge skal opfylde de betingelser, der gælder ved indgåelse af ægteskab, jf. bemærkningerne til § 2.

Til § 2

Stk. 1 overfører ægteskabsbetingelserne og reglerne om prøvelse af disse til at gælde for det registrerede partnerskab, dog med de undtagelser, der følger af § 2, stk. 2.

Dette betyder bl.a., at personer, som er under 18 år, ikke må indgå registreret partnerskab uden statsamtets og forældrenes tilladelse. Det indispensable forbud i ægteskabslovens § 6 overføres tillige, således at registreret partnerskab ikke kan indgås mellem slægtninge i ret op- og nedstigende linie eller mellem søskende, men gerne mellem fætre og kusiner. Desuden overføres forbudet mod bigami, jf. ægteskabslovens § 9, samt skiftebetingelsen i lovens § 10.

Lovforslaget indebærer endvidere, at reglerne om kirkelig og borgerlig vielse ikke finder anvendelse på registreret partnerskab.

Justitsministeren bemyndiges til at fastsætte nærmere regler for fremgangsmåden ved registrering af partnerskab, jf. stk. 3.

Stk. 2 indfører særlige regler for så vidt angår kravet til parternes tilknytning til Danmark.

Ægteskabslovens kapitel 1 om ægteskabsbetingelser og kapitel 2 om vielse stiller ikke noget krav om, at dansk vielse kun kan indgås, hvis en eller begge parter har bopæl (domicil) i Danmark eller er danske statsborgere.

Naturligvis skal parret være til stede i Danmark under vielsen, men der er intet til hinder for, at udenlandske statsborgere bliver gift her i landet, uanset at de begge eller en af dem er bosat i udlandet. Af hensyn til prøvelsen af ægteskabsbetingelserne skal parterne dog opholde sig her i landet i nogle dage før vielsen, mens prøvelsesmyndighederne behandler sagen.

En overførelse på dette punkt af de ovennævnte regler om indgåelse af ægteskab vil kunne føre til, at

F. t. l. om registreret partnerskab

rent udenlandske par kan indgå registreret partnerskab her i landet, uden at registreringen vil få nogen betydning i deres hjemland. Forslagsstillerne finder denne konsekvens uhensigtsmæssig. Registreringsordningen bør derfor kun finde anvendelse i tilfælde, hvor mindst én af partnerne har bopæl i Danmark.

Om stedet for registreringen bemærkes, at forslagsstillerne finder det betænkeligt med regler, der tillader danske diplomater at foretage registreringer i udlandet, således som det ved en overførsel af ægteskabslovgivningen vil være muligt efter ægteskabslovens § 22. Forudsætningen er, at det pågældende land tillader, at fremmede myndigheder foretager registreringer af homoseksuelle på dets territorium. En sådan tilladelse vil formentlig ikke kunne opnås.

Som følge af, at ægteskabslovens § 22 ikke finder anvendelse, bør visumansøgere, der ønsker at komme til Danmark for at indgå et registreret partnerskab, kunne opnå visum, uanset om visum sædvanligvis ikke udstedes til ansøgere fra det pågældende land.

Stk. 3. bemyndiger justitsministeren til at fastsætte nærmere regler om indgåelse af registreret partnerskab.

Til § 3

§ 3 indeholder lovforslagets hovedbestemmelse, hvorefter samtlige ægteskabets retsvirkninger overføres til det registrerede partnerskab med den undtagelse, der er nævnt i § 4.

Bestemmelsen medfører således eksempelvis, at parterne i det registrerede partnerskab har gensidig forsørgelsespligt, at ægteskabets formueordning finder anvendelse, og at parterne har legal arveret efter hinanden, samt at reglerne om ægtefællesbeskatning og sociale ydelser til ægtefæller finder anvendelse.

Forslag til eventuelle nødvendige følgelovgivninger forudsættes udarbejdet af Justitsministeriet under lovforslagets behandling, således at følgelovgivningen kan vedtages i Folketinget samtidig med nærværende forslag.

Til § 4

Bestemmelsen medfører, at reglerne i adoptionsloven om ægtefællers adgang til i fællesskab at adoptere et fremmed barn og om stedbarnsadoption ikke finder anvendelse for personer, der har indgået registreret partnerskab.

§ 5

Stk. 1 medfører, at reglerne i ægteskabsloven om omstødelse, separation og skilsmisse, herunder reglerne om separations- og skilsmissevilkår og ændring af vilkårene m.v., finder tilsvarende anvendelse ved opløsning af et registreret partnerskab.

Stk. 2 er en konsekvens af, at reglerne om kirkelig vielse m.v. ikke finder anvendelse på registrerede partnerskaber. Det er derfor fundet nødvendigt at undtage bestemmelsen i ægteskabslovens § 43, stk. 1, 2. pkt., der bl.a. fastsætter, at mægling i forbindelse med separation eller skilsmisse kan foretages af præsten. Mægling i forbindelse med opløsning af et registreret partnerskab vil herefter finde sted på statsamtet, hvilket der kan fastsættes nærmere bestemmelser om i medfør af nærværende bestemmelses stk. 4. Endvidere undtages ægteskabslovens § 46 om forældremyndigheden over børnene i forbindelse med separation eller skilsmisse.

Stk. 3. Det vil efter forslagsstillerens opfattelse være mest hensigtsmæssigt at indføre adgang til opløsning i Danmark af alle danske registreringer uanset parternes bopæl på separations- eller skilsmissetidspunktet.